

Paris Şartı

(Paris, 21 Kasım 1990)

YENİ BİR DEMOKRASİ, BARIŞ VE BİRLİK ÇAĞI

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'na (AGİK) katılan devletlerin devlet veya hükümet başkanı olan bizler, derin değişikliklerin olduğu ve tarihi beklentilerin bulunduğu bir zaman da Paris'te toplandık. Cepheleşme çağı ve Avrupa'nın bölünmüşlüğü son bulmuştur. İlişkilerimizin bundan böyle saygıya ve işbirliğine dayalı olacağını ilan ediyoruz.

Avrupa kendisini mazisinin bıraktıklarından kurtarıyor. Kadın-erkek insanların cesareti, halkların irade gücü ve Helsinki Nihai Senedindeki fikirlerin kudreti Avrupa'da yeni bir demokrasi, barış ve birlik çağı açmıştır.

Zamanımız, halklarımızın onlarca yıldır yüreklerinde besledikleri umut ve beklentileri gerçekleştirme zamanıdır. Bunlar, insan hakları ve temel özgürlüklere dayalı demokrasiye sarsılmaz bir bağlılık, ekonomik serbesti ve toplumsal adalet yolundan elde edilecek refah ile tüm ülkelerimiz için eşit güvenlidir.

Nihai Senedin on ilkesi geride kalan 15 yılda daha iyi ilişkilere götüren yolumuzu aydınlatmış gibi, bundan sonra da çok şeyler başarma arzusu ile dolu, geleceğe doğru bize rehberlik edecektir. Uluslarımızı özelemlerine uygun bir şekilde yaşamaya muktedir kılmak için şimdi başlayacağımız girişimlerin temelini tüm AGİK taahhütlerinin eksiksiz uygulanması teşkil etmelidir.

İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü

Uluslarımızın yegane yönetim sistemi olarak demokrasiyi inşa edeceğini ve kuvvetlendireceğini taahhüt ediyoruz. Bu çabamızda aşağıdaki hususlara uyacağız.

İnsan Hakları ve temel özgürlüklere her insan doğduğu anda sahip olur, bunlardan feragat edilemez ve hukukun güvencesi altındadır. Devletin birincil sorumluluğu bunları korumak ve geliştirmektir. Bunlara saygı, aşırı güçlü bir devlete karşı asli bir güvencedir. Bunlara uyulması ve eksiksiz işlerlik kazandırılması özgürlük, adalet ve barışın temelidir. Demokratik yönetim, düzenli aralıklarla yapılan özgür ve adil seçimlerle ifadesini bulan halk iradesine dayalıdır. Demokrasinin temeli, insanın kişiliğine saygı ve hukukun üstünlüğüne dayanır. Demokrasi, ifade özgürlüğünün, toplumdaki bütün kesimlere hoşgörü gösterilmesinin ve her fert için fırsat eşitliğinin en iyi güvencesidir.

Demokrasi, temsili ve çoğulcu karakteri ile, seçmene karşı sorumluluğu, kamu makamlarının hukuka riayet etmesi ve adaletin yansız bir şekilde dağıtılmasını da zorunlu kılar. Kimse yasaların üstünde olamaz.

Her ferdin düşünce, vicdan ve din ya da inanç özgürlüğüne; dernek kurma ve sükunu bozmayan bir şekilde toplanma özgürlüğüne; seyahat özgürlüğüne hakkı olduğunu ve hiç kimsenin keyfi olarak gözaltına alınamayacağını ya da tutuklanamayacağını; işkence ya da diğer zalimane, insan onuruyla bağdaşmayan ya da insanı alçaltan bir muamele ya da cezalandırmaya tabi tutulamayacağını, keza herkesin haklarını bilmeye ve kullanmaya; hür ve adil seçimlere katılmaya; bir suçla itham edildiği zaman adil ve açık bir şekilde yargılanmaya; tek başına ya da birlikte mal ve mülk edinmeye ve bireysel girişimlerde bulunmaya; ekonomik, toplumsal ve kültürel haklardan yararlanmaya hakkı olduğunu hiç bir ayırım yapmaksızın teyit ederiz.

Bir ulus içindeki azınlıkların soy, kültür, dil ve din yönünden sahip olduklarını kimliğin korunacağını ve azınlıklara mensup kişilerin hiç bir ayırım yapılmaksızın kanun önünde tam bir eşitlik içinde işbu kimliği serbestçe ifade etmek, korumak ve geliştirmek hakkına sahip olduklarını teyit ederiz.

Hakların herhangi bir şekilde ihlali karşısında herkesin ulusal ya da uluslararası her türlü etkin çarelere başvurabilmesine ihtimam gösterilecektir.

Bu ilkelere tam bir saygı, yeni Avrupa'yı üzerine inşa etmeye çalışacağımız temeli oluşturmaktadır.

Devletlerimiz demokratik kazançları geri çevrilemez kılmak amacıyla birbirleriyle işbirliği yapacak ve birbirlerini destekleyeceklerdir.

Ekonomik Özgürlük ve Sorumluluk

Ekonomik özgürlük, toplumsal adalet ve çevreden sorumluluk, refah için vazgeçilmezdir.

Bireyin demokrasi içinde icra ettiği ve hukukun üstünlüğü ile korunmuş bulunan özgür iradesi, verimli bir ekonomik ve toplumsal kalkınma için gerekli temeli oluşturur. İnsan onuruna saygılı ve onu ayakta tutan ekonomik faaliyeti teşvik edeceğiz.

Devamlı ekonomik büyüme, refah, toplumsal adalet, artan istihdam ve ekonomik kaynaklarının verimli kullanılmasına yönelik piyasa ekonomilerini geliştirmek ortak amacımız olup, özgürlük ve siyasi çoğulculuk bu ortak amaç için gerekli öğelerdir.

Pazar ekonomisine geçiş için çabalayan ülkelerin pazar ekonomisine geçmekte gösterecekleri başarı, önemli ve hepimizin yararınadır. Bu, ortak amacımız olan daha yüksek düzeyde bir refahı paylaşmamızı mümkün kılacaktır. Bu amaçla işbirliği yapacağız.

Çevrenin korunması tüm uluslarımızın paylaştığı bir sorumluluktur. Bu alandaki ulusal ve bölgesel çabaları desteklerken daha geniş ölçekte ortak hareket etme acil ihtiyacını nazarı dikkate almalıyız.

Taraf Devletler Arasında Dostane İlişkiler

Avrupa'da yeni bir çağ açılırken Avrupa Devletleri, ABD ve Kanada arasında dostane ilişkileri ve işbirliğini geliştirmeye ve pekiştirmeye, halklarımız arasında dostluğu teşvik etmeye azmetmiş bulunuyoruz.

Avrupa'da demokrasi, barış ve birliği devam ettirmek ve geliştirmek için Helsinki Nihai Senedi'nin 10 ilkesine tam sadakatle uyacağımızı ciddiyle taahhüt ederiz.

On ilkenin geçerliliğinin devam ettiğini ve bu ilkelerin uygulanmaya konmasındaki kararlılığımızı teyit ederiz. Tüm ilkeler, her biri diğerleri dikkate alınmak suretiyle yorumlanarak, kayıtsız şartsız aynı derecede uygulanır. Bu ilkeler ilişkilerimizin temelini oluşturur.

Birleşmiş Milletler Yasası uyarınca yükümlendiğimiz mükellefiyetler ve Helsinki Nihai Senedi'nin gerektirdiği taahhütlerimize uygun olarak herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmak ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan ya da bu belgelerdeki ilke ve amaçlar ile bağdaşmayan diğer herhangi bir şekilde davranmaktan sakınacağımıza dair kararlılığımızı yineleriz. Birleşmiş Milletler Yasası uyarınca yükümlenilen mükellefiyetlere uymamanın uluslararası hukukun bir ihlalini teşkil ettiğini hatırlatırız. Uyuşmazlıkları barışçı yoldan çözüme taahhüdümüzü tekrar teyit ederiz. Taraf

devletler arasında anlaşmazlıkların önlenmesi ve çözümü için mekanizmalar geliştirmek kararındayız.

Avrupa'nın bölünmüşlüğü sona ererken güvenlik alanındaki ilişkilerimize, her birimizin bu alandaki tercih özgürlüğüne tam anlamıyla saygı göstererek yeni bir nitelik kazandırmaya çaba harcayacağız. güvenlik bölünme kabul etmez ve katılan devletlerin her biriningüvenliği, bütün ötekilerin güvenliğine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. Dolayısıyla aramızda güven ve güvenliği güçlendirmek ve silahsızlanmayı ve silahların kontrolünü gerçekleştirmek için işbirliği yapacağımızı taahhüt ediyoruz. Yirmi iki devletin ilişkilerini daha iyileştirmek için yaptıkları ortak deklâryondan mutluluk duyuyoruz.

İlişkilerimiz demokratik değerleri, insan hakları ve temel özgürlükleri müştereken benimsemek temeline dayanacaktır. Devletlerimiz arasında barış ve güvenliği güçlendirmesi için demokrasi konusundaki gelişmeleri ve insan haklarına saygı ile insan haklarının etkin kullanımının kaçınılmaz olduğu inancındayız. Halkların eşit haklara sahip bulunduğunu ve Halkların Birleşmiş Milletler Yasasına ve devletlerin toprak bütünlüğüne ilişkin olanlar dahil, kendi kaderlerini belirlemeye hakları olduğunu tekrar teyit ederiz.

Ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve insancıl sorunları çözmek için siyasi danışmaları artırmaya ve işbirliğini genişletmeye kararlıyız. Bu ortak kararımız ve artan karşılıklı bağımlılığımız on yılların yarattığı güvensizliğin üstesinden gelinmesine, istikrarın güçlendirilmesine ve birleşik bir Avrupa inşasına yardımcı olacaktır.

Biz, Avrupa'nın diğer ülkelerle diyaloga ve işbirliğine açık ve mübadeleden yana ve geleceğin tehditlerine ortak cevaplar bulma arayışına girmiş bir barış kaynağı olmasını istiyoruz.

Güvenlik

Aramızdaki dostane ilişkiler demokrasinin güçlendirilmesinden ve güvenliğin artırılmasından yarar sağlayacaktır.

Yirmi iki taraf devlet arasında silahlı kuvvetlerde indirimle gidilmesini sağlayacak Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Andlaşmasının (AKKA) imzalanmasını memnuniyetle karşılıyoruz. Taraf devletler arasında saydamlığı ve güvenlik artırıcı önlemlerin kabulünü onaylıyoruz. Bunlar Avrupa güvenliğinin ve istikrarın güçlendirilmesi yönünde önemli adımlardır.

AGİK süreci çerçevesinde güvenliğe ve işbirliğine getirilen yeni yaklaşımların yanı sıra Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Andlaşmasının sonucu olarak, silâhlı kuvvetlerde şimdiye değin görülmemiş ölçülerde indirimle gidilmesi, Avrupa'da güvenliğin yeni bir anlam kazanmasına ve ilişkilerimize yeni bir boyut getirilmesine yol açacaktır. Bu bağlamda devletlerin kendi güvenlik düzenlemelerini seçme özgürlüklerini bütünüyle tanıyoruz.

Birlik

Özgür tüm Avrupa yeni bir başlangıç istiyor. Halklarımızı bu büyük çabaya katılmaya davet ediyoruz.

12 Eylül 1990 günü Almanya hakkında Moskova'da imzalanan Nihai Çözüm Andlaşmasını büyük bir memnuniyetle kaydediyor ve Alman Halkının, AGİK Nihai Sened ilkelerine uygun olarak ve komşuları ile tam bir andlaşma içinde bir devlet halinde birleşmiş olmasını yürekten memnuniyetle karşılıyoruz. Almanya ulusal birliğinin kurulması, istikrar, barış ve işbirliği konusunda sorumlu

olduğunun bilincinde olan birleşik, demokratik bir Avrupa'da adil ve kalıcı bir barış düzenine önemli bir katkıdır.

Kuzey Amerika ve Avrupa Devletlerinin müşterek iştiraki AGİK'in temel bir özelliğidir. Geçmiş başarıların altında bu katılım vardır ve AGİK sürecinin geleceği için gereklidir. Paylaşılan değerlere sürekli bir bağlılık ve ortak mirasımızı bizi biraraya getiren bağlardır. Zengin bir çeşitlilik gösteren uluslarımız, işbirliğini her alanda genişletme taahhüdünde beraberdir. Karşılaştığımız tehditler yalnızca ortak eylem, işbirliği ve dayanışma ile ortadan kaldırılabılır.

AGİK ve Dünya

Uluslarımızın kaderi tüm diğer ulusların kaderine bağlıdır. Birleşmiş Milletleri ve onun uluslararası barış, güvenlik ve adaleti geliştirmedeki rolünün güçlendirilmesini tümüyle destekliyoruz. Birleşmiş Milletlerin Yasasında sayılan, ilke ve amaçlara bağlılığımızı tekrar teyid ederiz ve bu ilkelerin tüm ihlallerini kınarız. Birleşmiş Milletlerin dünyadaki giderek artan rolünü ve devletlerimiz arasındaki ilişkilerin iyileşmesiyle beslenen artan etkinliğini memnuniyetle kabul ediyoruz.

Dünyanın büyük bir kısmının çok büyük ihtiyaçlar içinde olduğunu bilerek bütün öteki ülkelerle dayanışma sözü veriyoruz. Onun için bugün Paris'ten dünyadaki tüm uluslara çağrıda bulunuyoruz. Temel insani değerler manzumesini korumak ve yüceltmek için ortak bir çaba içerisinde tüm devletlerle ve bunların her birisiyle bir araya gelmeye hazırız.

GELECEK İÇİN REHBER İLKELER

Tüm AGİK ilke ve hükümlerinin eksiksiz uygulanması için üstlendiğimiz sağlam taahhüdümüzden yola çıkarak, şimdi halklarımızın ihtiyaç ve özlemlerini karşılamak üzere işbirliğimizin dengeli ve kapsamlı bir şekilde gelişmesine yeni bir atılım kazandırmak hususunda azimliyiz.

İnsani Boyut

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere olan saygımızın vazgeçilmez olduğunu beyan ederiz. AGİK'in insani boyutuna ilişkin hükümlerini eksiksiz uygulayacağız ve geliştireceğiz.

İnsani boyut konferansının Kopenhag toplantısı belgesinden yola çıkarak demokratik kurumları güçlendirmek ve hukuk devleti ilkelerinin üstünlüğü uyulmasını geliştirmek için işbirliği yapacağız. Bu amaçla 4-15 Kasım 1991 tarihleri arasında Oslo'da bir uzmanlar semineri toplamaya karar veriyoruz.

Barış, adalet, istikrar ve demokrasinin yanı sıra halklarımız arasındaki dostane ilişkilerin, ulusal azınlıkların, kültürel, etnik, dil ve dini kimliklerinin korunmasını ve bu kimliğin geliştirilmesi için uygun koşulların yaratılmasını gerektirdiğine olan derin inancımız tekrar teyit ederiz.

Ulusal azınlıklarla ilgili sorunların ancak bir siyasi çerçevede tatminkar olarak çözülebileceğini beyan ederiz. Şunu da kabul ederiz ki, ulusal azınlık mensubu kişilerin haklarına, evrensel insan haklarının bir parçası olarak, eksiksiz saygı gösterilmelidir. Azınlıklar konusunda daha sıkı işbirliği yapmak ve onları daha iyi korumak ivedi gereksiniminin bilincinde olarak, 1-19 Temmuz 1991 tarihleri arasında Cenevre'de ulusal azınlıklar konusunda bir uzmanlar toplantısı düzenlemeye karar veriyoruz.

Her çeşit ırkçı ve etnik nefret, Yahudi aleyhtarlığı, yabancı düşmanlığı ve kim olursa olsun insanlara farklı davranılmasına ve keza dini ve ideolojik nedenlerle insanlara eziyet edilmesine karşı mücadele etmek konusundaki kararlılığımızı ifade ederiz.

AGİK taahhütlerimize uygun olarak, seyahat özgürlüğünün, vatandaşlarımız arasındaki temasların, bilgi ve düşüncelerin özgürce akışının özgür toplumlar ve serpilerek kültürlerin devamı ve gelişimi için çok gerekli olduğunu vurgularız.

İnsani boyut mekanizması yararlı olduğunu kanıtlamıştır. O nedenle yeni yöntemlerle onu geliştirmeye kararlıyız. Bu mekanizma çerçevesinde ortaya atılabilecek insan hakları sorunlarında deneyim sahibi uzmanlar ve seçkin şahsiyetler arasından bir meslektaşımızın hizmetlerinden yararlanılabilir. Bu mekanizma bağlamında kişilerin haklarının korunmasına katılımlarını gözeteceğiz. Dolayısıyla bu konudaki yükümlülüklerimizi özellikle Moskova'da yapılan İnsani Boyut Konferansında, devletlerimizin tarar olmuş bulunabilecekleri uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri daha da genişletmeyi taahhüt ediyoruz.

Avrupa Konseyi'nin, insan haklarına, demokrasi ilkelerine, hukuk devletinin ve kültürel işbirliğinin gelişmesine yaptığı katkıyı kabul ediyoruz. Bazı katılan devletlerin Avrupa Konseyi'ne ve onun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine katılmak için harekete geçmiş olmalarını memnuniyetle karşılıyoruz. Aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin kendi deneyimlerini AGİK'e sunmaya hazır oluşunu da memnuniyetle karşılıyoruz.

Güvenlik

Avrupa'da değişen siyasi ortam, askeri güvenlik alanında ortak çabalar için yeni olanaklar yaratmaktadır. Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Andlaşması ile Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler (GGAÖ) konusundaki görüşmeler ile elde edilen önemli başarılar üzerine çalışmalarını sürdüreceğiz. Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler görüşmelerini aynı görev uyarınca sürdürmeyi ve 1992'de Helsinki'de toplanacak olan AGİK izleme toplantısına kadar bitirmeyi taahhüt ediyoruz. Aynı şekilde katılan ilgili devletlerin Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Görüşmelerine aynı görev anlayışı ile sürdürmek ve bu görüşmelerin en geç Helsinki İzleme Toplantısı'nda sonuçlandırmaya çalışmak yolundaki kararını da memnuniyetle karşılıyoruz. Ulusal bir hazırlık dönemi takiben, tüm taraf devletler arasında güvenlik alanında daha kapsamlı bir işbirliği oluşturulması ve Helsinki İzleme Toplantısını takiben, tüm taraf devletler arasında güvenlik alanında daha kapsamlı bir işbirliği oluşturulması ve Helsinki İzleme Toplantısını takiben 1992 yılına kadar bütün taraf devletlere açık yeni silahsızlanma ve güven ve güvenlik artırıcı önlemler görüşmelerine başlanmasına yönelik olarak 34 taraf devlet arasında görüşmelerde ve danışmalarda bulunulmasını bekliyoruz.

Kimyasal silahların etkin bir şekilde denetlenmesi, global ve kapsamlı olarak yasaklayacak bir sözleşmenin en kısa zamanda akdedilmesini istiyor ve bu sözleşmenin ilk imzacıları olmayı düşünüyoruz.

Açık Semalar (Open Skies) girişiminin önemini tekrar teyit ediyor ve bu görüşmelerin en kısa zamanda başarılı bir şekilde sonuçlanmasını istiyoruz.

Avrupa'da çatışma tehdidi azalmış olmakla beraber, diğer tehlikeler toplumlarımızın istikrarını tehdit etmektedir. Taraf devletlerin bağımsızlığını, egemen eşitliğini ya da toprak bütünlüğünü ihlal eden faaliyetlere karşı demokratik grupları savunmak hususunda işbirliği yapmaya kararlıyız. Dışarıdan yapılan baskı, zora başvurma ve yıkıcılık gibi yada dışı faaliyetler burada söz konusu olan özelliklerdir.

Her türlü terorist eylemleri, yöntemleri ve uygulamaları açıkça suç olarak kınıyor ve bunların ikili olduğu kadar çok taraflı işbirliği ile ortadan kaldırılması için çalışmaya kararlı olduğumuzu ifade ediyoruz. Uyuşturucu maddeler kaçakçılığı ile mücadele etmek için güçlerimizi birleştireceği. Devletlerin kuvvet kullanmaktan ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan sakınma yükümlülüklerinin önemli bir tamamlayıcısı uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümüdür. Her ikisinde uluslararası barış ve güvenliği devam ettirilmesi ve sağlanması için temel unsurlardır. Bunun bilincinde olarak çıkabilecek uyuşmazlıkların siyasal yolla önlenimin etkin yollarını arayacağımız gibi, çıkabilecek herhangi bir uyuşmazlığı uluslararası hukuka uygun olarak barışçı yoldan çözümenin isabetli mekanizmalarını da belirleyeceğiz. Dolayısıyla bu alanda yeni işbirliği şekilleri aramayı ve özellikle bir üçüncü tarafın kabulü zorunlu olan müdahalesi dahil, uyuşmazlıkları barışçıl yoldan çözmeye yönelik bir dizi yöntemleri aramayı taahhüt ediyoruz. Uyuşmazlıkları barışçı yoldan çözmek konusunda Valletta'da yapılacak toplantıdan azami ölçüde yararlanılması gerektiğini vurguluyoruz. Dışişleri Bakanları Konseyi Valletta Toplantısı raporunun dikkate alacaktır.

Ekonomik İşbirliği

Pazar ekonomisine dayalı ekonomik işbirliğinin ilişkilerimizin temel bir ögesi olduğunu ve bunun müreffeh ve birleşik bir Avrupa'nın kurulmasına katkısı olacağını vurguluyoruz. Sonuçlarını kuvvetle desteklediğimiz Ekonomik İşbirliği Bonn Konferansı Belgesinde de ifadesini bulduğu gibi, demokratik kurumlar ve ekonomik özgürlük ekonomik ve sosyal gelişmeye yardımcı olur.

Ekonomik, bilimsel ve teknolojik alandaki işbirliğinin bugün AGİK'in temel direği haline geldiğini belirtiyoruz. Taraf devletler bu alandaki gelişmeleri periyodik olarak gözden geçirmeli ve bu alanlarda yeni atılımlar kaydetmelidirler. Ekonomik işbirliğimizin genişletilmesi, hür teşebbüsün teşvik edilmesi, ticaretin GATT(Ticaret ve Tarifeler Hakkında Genel Andlaşma) kurallarına göre artırılması ve çeşitlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Sosyal Adalet ile Sosyal Gelişmeyi denetleyeceğiz ve halklarımızın refahını daha da ileri götüreceğiz. Bu bağlamda işsizlik sorununa yönelik etkin politikaların önemini kabul ediyoruz.

24 ülke grubu tarafından taahhüt edilmiş bulunduğu üzere, pazar ekonomisine geçmeye ekonomik ve toplumsal büyümenin temelini oluşturmaya çalışan demokratik ülkeleri desteklemeye devam etmek ihtiyacını tekrar teyit ederiz. Bu ülkelerin uluslararası ekonomik ve mali sistemle daha fazla bütünleşmeleri, bu bütünleşmenin yararları kadar yükümlülüklerini de kabul etmeleri gerektiğini de vurguluyoruz.

AGİK süreci içinde ekonomik işbirliğine daha fazla önem verilirken kalkınmakta olan katılan devletlerin çıkarlarının dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz.

İnsan hakları ve temel özgürlüklerinin gösterilecek saygı ve bunların ileriye götürülmesi ile bilimsel ilerleme arasındaki bağı hatırlatırız. Bilim ve teknoloji alanındaki işbirliği, ekonomik ve sosyal kalkınmamızda önemli bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla katılan devletler arasındaki var olan teknolojik mesafenin kapatılması için bu alandaki işbirliği, bilimsel ve teknolojik bilgilerin daha büyük ölçüde paylaşılması yönünde gelişmedir. Katılan devletleri insan potansiyelini ve özgür girişim ruhunu geliştirmek için birlikte çalışmaya teşvik ederiz.

Ekonomik ve sosyal kalkınma için, enerji, nakliye ve turizm alanlarında devletlerimiz arasında var olan işbirliğine gerekli hızı vermeye kararlıyız. Enerji kaynaklarını, çevreyi de dikkate alarak ekonomik ve rasyonel bir şekilde geliştirmek ve en iyi koşulları yaratmak için atılacak adımları özellikle olumlu karşılıyoruz.

Avrupa'nın siyasal ve ekonomik kalkınmasında Avrupa Topluluğu'nun önemli rolünü kabul ediyoruz. BM Avrupa Ekonomik Komisyonu, Bretton Woods Kurumları, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) Uluslararası Ticaret Odası gibi uluslararası ekonomik örgütlerin de Avrupa İmar ve Kalkınma Bankasının kurulmasıyla güçlenecek olan ekonomik işbirliğinin daha da ileriye götürülmesinde önemli görevleri olacaktır. Amaçlarımıza ulaşmak için bu örgütlerin faaliyetlerini etkin bir şekilde koordine etmek gereğini ve devletlerimizin bu faaliyetlere katılması için yöntemler bulmak ihtiyacını vurguluyoruz.

Çevre

Çevre sorunlarının ivedilikle üstesinden gelinmesi gereğini ve bu alanda bireysel ve birlikte çaba gösterilmesinin önemini kabul ediyoruz. Hava, su ve toprakta yeniden sağlam bir ekolojik denge kurup sürdürmek için çevremizi korumak ve iyileştirmek yolundaki çabalarımızı yoğunlaştırmayı taahhüt ediyoruz. Bu amaçla, çevreye ilişkin ortak yükümlülükler ve hedeflerin oluşturulmasında AGİK sürecinden azami ölçüde yararlanmaya ve böylelikle Sofya Çevre Koruma Toplantısı Raporu'nda öngörülen faaliyetleri sürdürmeye kararlıyız.

Çevrenin iyileştirilmesinde fertlere ve kamuya girişim olanakları sağlayacak iyi bilgilendirilmiş bir toplumun rolünü vurguluyoruz. Bu amaçla, çevre konusunda toplumun eğitimi geliştirmeye ve duyarlılığını proje, program ve politikaların çevre üzerine halkı bilgilendirmeyi taahhüt ediyoruz.

Gerekli önlemleri almak için kendi olanakları yetersiz kalan ülkeleri desteklemek ihtiyacını dikkate alarak, temiz ve düşük atıklı teknoloji yaratmaya öncelik veriyoruz.

Çevre politikalarının etkin uygulanmasını sağlamak için bu politikaların gerekli yasal önlemler ve yönetsel yapılar ile desteklenmesi gereğini vurguluyoruz.

Varolan taahhütlere uyulmasının sistemli bir şekilde değerlendirilmesini ve dahası çevrenin durumunu ve potansiyel çevresel tehlikeler hakkında uyarı ve bilgi alışverişi bakımından daha kapsamlı taahhütlerin ortaya konmasını öngören yeni önlemlere ihtiyaç bulunduğunu vurguluyoruz. Avrupa Çevre Teşkilatı'nın (EEA) kurulmasını da memnunlukla karşılıyoruz.

BM Çevre Programı (UNEP), BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (ECE/UN), OECD gibi çevrenin korunması ile uğraşan halen varolan çeşitli uluslararası kuruluşlardaki etkinliklerin, yapılan etütlerin ve politikaların yeniden gözden geçirilmesini memnunlukla karşılıyoruz. Bunların işbirliğini kuvvetlendirmeleri ve etkin bir eşgüdüm içinde olmaları ihtiyacını vurguluyoruz.

Kültür

Ortak Avrupa kültürümüzün ve paylaştığımız değerlerin kıtanın bölünmüşlüğüne ortadan kaldırılmasındaki çok önemli katkısını kabul ediyoruz. Dolayısıyla yaratıcı özgürlüğe tüm zenginliği ve çeşitliliği ile kültürel ve manevi mirasımızın korunması ve geliştirilmesine olan bağlılığımızı vurguluyoruz.

Avrupa'da meydana gelen son değişiklikler karşısında, Crascow sempozyumunun artan önemini vurguluyor ve kültür alanında daha yoğun işbirliğinin ana hatlarını mütaala etmesini bekliyoruz. Avrupa Konseyi'nin bu sempozyuma katkıda bulunamaya davet ediyoruz.

Halklarımız arasında daha fazla karşılıklı yakınlık kurmak için katılan devletlerin birbirlerinin kentlerinde kültür merkezleri açmalarını, işitsel görsel alanda daha fazla işbirliği ve müzik, tiyatro, edebiyat ve sanat alanında daha gelişmiş temaslarda bulunmasını destekliyoruz.

Özellikle gençler arasında kültürel değişimler, eğitimin tüm dallarında işbirliği, daha açık olarak diğer devletlerin dillerin öğretim ve eğitim yolu ile insanların birbirlerini daha iyi anlamasını geliştirmek üzere ulusal politikasında özel çaba harcamaya kararlıyız. Bu eylemin ilk sonuçlarını 1992 Helsinki İzleme Toplantısı'nda incelemeyi düşünüyoruz.

Göçmen İşçiler

Göçmen işçilerin ve onların ev sahibi ülkelerdeki yasal olarak ikamet eden ailelerin sorunlarının ekonomik, kültürel ve sosyal yönleri olduğu kadar insani boyutu olduğunu da kabul ediyoruz. Onların haklarını korumanın ve ileriye götürmenin, aynı zamanda ilgili uluslararası yükümlülüklere saygı gösterilmesinin ortak kaygımızı olduğunu yeniden teyit ediyoruz.

Akdeniz

Avrupa'da meydana gelen köklü siyasi değişikliklerin Akdeniz Bölgesi içinde olumlu işaretler içereceğini düşünüyoruz. Onun için, Avrupa'daki istikrarın önemli bir unsuru olarak Akdeniz'de güvenlik ve işbirliğini kuvvetlendirmeye yönelik çabalarımızı sürdüreceğiz. Akdeniz konusunda sonuçlarını desteklediğimiz Palam de Mallorca Toplantısının raporunu memnunlukla karşılıyoruz.

Bölgede hüküm süren gerilimler ile ve ortadaki önemli sorunlara, Nihai Senedin ilkelerine saygı içinde, barışçı yollardan adil, yaşama geçirilebilir ve kalıcı çözümler bulmak hususundaki çabalarımızı yoğunlaştırmaya olan kararlılığımızı yineliyoruz.

AGİK'e katılmayan Akdeniz devletleri ile ilişkilerimizi uyumlu bir şekilde geliştirmek ve çeşitlendirmek için olumlu koşullar geliştirmek istiyoruz. Ekonomik ve sosyal kalkınmayı ileri götürmek ve böylece bölgede istikrarı artırmak amacıyla bu devletler ile daha fazla işbirliği yapılacaktır. Bu amaçla bu ülkeler ile birlikte Avrupa ile Akdenizli komşular arasındaki refah farkını azaltmaya gayret edeceğiz.

Hükümet Dışı Örgütler

Hükümet dışı örgütlerin, dini ve diğer gruplar ile bireylerin AGİK hedeflerinin gerçekleşmesi için oynadıkları önemli rolü hatırlatıyor ve AGİK taahhütlerinin katılan devletler tarafından yerine getirilmesine yönelik faaliyetlerini daha da kolaylaştırmayı sürdüreceğiz. Bu örgütler, gruplar ve bireyler önemli görevlerini yerine getirebilmek için, AGİK'in faaliyetlerine ve yeni yapılarına, uygun bir şekilde katılmalıdırlar.

AGİK SÜRECİNİN YENİ YAPILARI VE KURUMLARI

İnsan haklarını demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygıyı pekiştirmek, barışı kuvvetlendirmek ve Avrupa'da birliği ileri götürmek için gösterdiğimiz ortak çabalar yeni nitelikte bir siyasi diyalog, işbirliği ve AGİK yapılarının geliştirilmesini gerekli kılıyor.

Gelecekteki ilişkilerimize şekil vermek için, her düzeydeki danışmalarımızın yoğunlaştırılması birincil öneme sahiptir. Bunun için aşağıdaki hususları kararlaştırıyoruz:

Biz, devlet yad hükümet başkanları gelecek defa Helsinki'de 1992 AGİK İzleme Toplantısı münasebetiyle biraraya geleceğiz. Daha sonra müteakip izleme toplantıları münasebetiyle karşılaştacağız.

Dışışleri bakanlarımız, Konsey olarak, en az yılda bir defa düzenli olarak toplanacaklardır. Bu toplantılar AGİK süreci içindeki siyasi danışmaların merkezi forumunu oluşturacaktır. Konsey AGİK'e ilişkin sorunları görüşecek ve uygun kararları alacaktır.

Konseyin ilk toplantısı Berlin'de yapılacaktır.

Üst Düzey Memurlar Komitesi, Konsey toplantılarını hazırlayacak ve kararlarını yürütecektir. Komite güncel sorunları inceleyecek, Konseye tavsiyede bulunmak dahil uygun kararları alabilecektir.

Acil sorunları görüşmek üzere taraf devletler temsilcilerinin katılacakları toplantılar düzenlenmesi kararlaştırılabilecektir.

Konsey, aciliyet kesbeden konularda Üst Düzey Memurlar Komitesinin toplanması için kurallar geliştirilmesini inceleyecektir.

Taraf devletler tarafından diğer bakanların da toplantılar yapmasına karar verilebilir.

Bu görüşmelere gerekli yönetsel desteği sağlamak için Prag'da bir sekreterlik kuruyoruz.

Taraf devletlere gelişmeleri görmek, yükümlülüklerin uygulanmasını gözden geçirmek ve AGİK sürecinde öngörülen yeni girişimleri görüşme olanağı vermek için, taraf devletlerin izleme toplantıları iki yılda bir yapılacaktır.

Uyuşmazlık risklerini azaltmakta Konseye yardımcı olmak için Viyana'da bir Uyuşmazlıkları Önleme Merkezi kurmaya karar veriyoruz.

Katılan devletler içinde seçimlere ilişkin temasları ve bilgi alışverişini kolaylaştırmak üzere Varşova'da bir Hür Seçimler Bürosu kurmaya karar veriyoruz.

Parlamentelelerin AGİK sürecinde oynayabilecekleri önemli rolü kabul ederek, tüm katılan devletlerden gelecek parlamento üyelerinin oluşturacağı bir AGİK Parlamenteleler Asamblesi kurulmak suretiyle parlamentelelerin AGİK'e daha fazla katılımlarını diliyoruz. Bunun için bu alanda varolan bilgiden ve yapılmış işlemlerden yararlanarak böyle bir AGİK Parlamenteleler Asamblesinin hangi alanlarda faaliyet göstereceğini, çalışma yöntemlerini ve içtüzüğünü görüşmek üzere parlamenteleler düzeyinde temaslar yapılmasını ısrarla tavsiye ediyoruz.

Dışışleri Bakanlarımızdan bu konuyu Konseyin yapacağı ilk toplantıda incelemelerini istiyoruz.

Yeni bir Avrupa için Paris Şartı'nın içerdiği bazı hükümlere ilişkin usul ve teşkilat düzenlemeleri, Paris Şartı ile birlikte kabule dilen Tamamlayıcı Belge'de gösterilmiştir.

İşbu belgenin ve Tamamlayıcı Belge'nin içerdiği kararların uygulanmasını sağlamak için gerekebilecek ek tedbirlerin alınması ve Avrupa'da güvenlik ve işbirliğinin güçlendirilmesi için gösterilecek yeni çabaların tasarlanması için Konsey'i görevlendiriyoruz.

Konsey Tamamlayıcı Belge'de gerekli göreceği değişiklikleri yapabilir.

Yeni bir Avrupa İçin Paris Şartı'nın İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rusça ve İspanyolca yazılmış olan Fransa Cumhuriyeti Hükümetine teslim edilecek ve o da arşivlerinde saklayacaktır. Katılan devletlerin her biri Fransa Cumhuriyeti Hükümetinden Paris Şartı'nın onaylı bir örneğini alacaktır.

Paris Şartı'nın metni katılan devletlerin her birinde yayımlanacak her devlet onu olabildiğince geniş bir çevreye yayacak ve tanıtacaktır.

Fransa Cumhuriyeti Hükümetinden, BM Anayasasının 102. maddesine göre tescili gerekli olmayan Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nın metnini BM'nin resmi bir belgesi olarak kuruluşun tüm üyelerine dağıtılmak üzere BM Genel Sekreterliği'ne iletmesi rica olunur.

Fransa Cumhuriyeti Hükümetinden, metinden adı geçen tüm öteki uluslararası kuruluşlara da Paris Şartı'nın metnini iletmesi rica olunur.

Biz, katılan devletlerin aşağıda imzası bulunan Yüksek Temsilcileri, Zirve toplantısının sonuçlarına attığımız yüksek siyasi önemi bilerek ve kabul ettiğimiz hükümlere uygun hareket etme kararlılığımızı ilan ederek aşağıya imzalarımızı koyduk.

21 Kasım 1990 günü Paris'te imzalanmıştır.

Federal Almanya Cumhuriyeti
Helmut Kohl
Federal Şansölye

Amerika Birleşik Devletleri
George Bush
Amerika Birleşik Devletleri Başkanı

Avusturya Cumhuriyeti
Frans Vranitzky
Federal Şansölye

Belçika Krallığı
Wilfried Martens
Başbakan

Bulgaristan Cumhuriyeti
Jelyu Jeleu
Cumhurbaşkanı

Kanada
Martin Brian Mulroney
Başbakan

Kıbrıs Rum Yönetimi
George Vassiliou
Kıbrıs Rum Yönetimi Lideri

Danimarka Krallığı
Poul Schlüter
Başbakan

İspanya Krallığı
Felipe Gonzales Marquez
Başbakan

Finlandiya Cumhuriyeti
Mauno Koivisto
Cumhurbaşkanı

Fransa Cumhuriyeti
François Mitterrand
Cumhurbaşkanı

Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı
Margaret Thatcher
Başbakan

Yunanistan Cumhuriyeti
Constantin Mitsotakis
Başbakan

Macaristan Cumhuriyeti
Jozsef Antall
Başbakan

İrlanda
Charles J. Haughey
Başbakan

İzlanda Cumhuriyeti
Steingrímur Hermannsson
Başbakan

İtalya Cumhuriyeti
Giulio Andreotti
Başbakan,
Avrupa Topluluğu Konseyi Dönem Başkanı

Jacques Delors
Avrupa Topluluğu Komisyonu Başkanı

Lihtensteyn Prensiği
Hans Brunhart
Hükümet Başkanı

Lüksemburg Büyük Düküğü
Jacques Santer
Başbakan

Malta
Edward Fenech Adami
Başbakan

Monako Prensiği
Jean Ausseil
Devlet Bakanı

Norveç Krallığı
Gro Harlem Brundtland
Başbakan

Hollanda Krallığı
Ruud F. M. Lubbers
Başbakan

Polonya Cumhuriyeti
Tadeusz Mazowiecki
Başbakan

Portekiz Cumhuriyeti
Anibal Cavaco Silva
Başbakan

Romanya
Ion Iliescu
Cumhurbaşkanı

San Marino
Gabrielle Gatti
Dışişleri ve Siyasi İşlerle Görevli Devlet Bakanı

Vatikan
Agustion Casaroli
Devlet Sekreteri

İsveç Krallığı
Ingvar Carlsson
Başbakan

İsviçre Konfederasyonu
Arnold Koller
Konfederasyon Başkanı

Çekoslovakya Federal Cumhuriyeti
Vaclav Havel
Cumhurbaşkanı

Türkiye Cumhuriyeti
Turgut Özal
Cumhurbaşkanı

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
M. Gorbachev
Cumhurbaşkanı

Federal Sosyalist Federal Cumhuriyeti
Borisav Jovic
Cumhurbaşkanlığı Konseyi Başkanı